

KİTAP İNCELEMESİ

“NATÜRMORT - YAŞAMSAL GÜNDELİK NESNELERİN SANAT BAĞLAMINDA METAFORLARI”

Doç. Dr. Özlem VARGÜN

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi, Görsel İletişim Tasarım Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-4803-5929, ozlem.vargun@yeniuyuzuil.edu.tr

Doç. Dr. Benal Dikmen'in "NATÜRMORT Yaşamsal Gündelik Nesnelerin Sanat Bağlamında Metaforları" adlı çalışması 2023 yılında, 349 sayfa, renkli ve birinci kalite kuşe kâğıda basılı olarak Kırmızı Yayınları tarafından yayımlandı.

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi, Görsel İletişim Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Benal Dikmen, yüksek lisans tezini hazırladığı dönemde natürmort hakkında çok az bilgiye ulaşabilmiş ve bu açığı kapatmak, araştırmacılara kaynak oluşturmak ve natürmort konusunu farklı bir açıdan tekrar değerlendirebilmek için yola çıkmış, aradan geçen on yılda yeni kaynaklar, bulgular ve fikirlerle kitabı zenginleştirerek uzun ve gayretli bir sürecin sonunda bu çalışmayı kültür ve sanat camiasına kitap olarak kazandırmıştır. Kitap gerek görsel seçimi ve kapak tasarımı gerek sayfa düzeni gerek dili ve akıcılığı gerekse hikayeleri bakımından sürükleyici, eğitici, elit bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır.

Yakından tanıdığım yazar, akademisyen ve sanatçı olan Doçent Dr. Benal Dikmen, bir yandan sanatçı kimliği ile yurtiçi ve yurtdışı sergilere katılmış, bir yandan ders vermiş, öte yandan kitabın gelişim sürecini tamamlamak için olağanüstü bir çaba sarf etmiştir. Doç. Dr. Dikmen halen İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmanın yanında, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü'nde de uzun yıllardan beri alanıyla ilgili dersler vermektedir.

NATÜRMORT

YAŞAMSAL GÜNDELİK NESNELERİN
SANAT BAĞLAMINDA METAFORLARI

BENAL DİKMEN

】 kırmızı (

(sanat

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Batının sanat tarihi çerçevesinden bakarak Antik Yunan'dan günümüze natürmort resmi ele alınmakta ve görseller üzerinden analiz yapılmaktadır. Bu analizlerde görsellerin gerek plastik değerleri gerek toplumsal olaylarla ilişkisi gerek sanatçı perspektifi ve gerekse resmin kendi hikayesi üzerinden okumalar yapılmıştır. Seçilen görseller konu ile bütünleşecek şekilde amacına uygun seçilmiş olup, çoğu yabancı 125 kaynak kitap ve 22 makaleden faydalanılmıştır. 12 bölümden oluşan kitapta her bölüm yeni bir dünyanın kapılarını açmakta, sanatsal, toplumsal ve metaforik yorumlarla natürmort ilgisini artırmaktadır.

Resim ve Fotoğraflar

Kitapta yer alan resimler özenle seçilmiş ve içeriğe uygun olarak yerleştirilmiştir. 225 adet görsel kullanılarak hazırlanan kitaptaki bu görseller oldukça canlı ve yüksek çözünürlüklüdür. Aslında bu büyük bir başarıdır. Çünkü her bir görsel için sanatçısıyla, müzeyle ya da ilk kaynağı ile iletişime geçilerek telifleri alınmış ve kitaba eklenmiştir. Bu görsel kullanımında büyük bir çaba ve emeğin yanında konu ile bütünleşmesi ve neredeyse görseller üzerinden okumalar yapılabilir bir düzende sunulması da ayrı bir değerdedir.

Resim ve fotoğrafların değerlendirmesinde kritik nokta detay resimlerin küçük boyutlarda kullanılması olmuştur. Anlatım ve resmin hikayesi o kadar ilgi çekicidir ki okuyucu o resme daha detaylı ve ayrıntılı bakma ihtiyacı duymaktadır. Bir başka nokta ise bazen anlatımlarla resimlerin birbirini takip edememesi, okuyucunun sayfalar arasında gezinme ihtiyacı duyması olarak eklenebilir. Ancak kitabın ve görsellerin kalitesi ve çözümlemesi o kadar yerinde ve detaylı yapılmıştır ki bu detaylar göz ardı edilebilmektedir.

İçerik Değerlendirmesi

Kitabın önsözünde de belirtildiği üzere natürmort resimler Batı Sanat tarihi çerçevesinden bakılarak yorumlanmakta, özde ise yiyecek ve içecek nesnelere ile gündelik yaşam nesnelere, kısacası durgun yaşam öğeleri ele alınmaktadır. İlkçağ'dan günümüze kronolojik olarak sıralanan konu ve resimlerde, natürmort türünün değişen tarzları, akımları izlenerek konunun görsel tarihinin izi sürülmüştür. Amaç bu noktaları zihin-beden, erkek-kadın ayrımları gibi modern çağın ikilikleri bağlamında, ikincilere vurgu

yapan ve bunlarla ilgili dönüşümlere işaret eden tipik örnekler üzerinden ilerlemektir. İmgeler görünümünün ötesine geçerek, sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk farklılıkları, iktidar, siyasi alegori söylemler yeniden yorumlanmıştır. Yazar, insanın temel ihtiyacı olan yeme içme ve günlük yaşam nesne resimlerini natürmort üst başlığı altında farklı dönemlerde toplumsal değişim, kültür ve değerlerin değişimlerine paralel farklı anlamlar üstlendiğini, sanat, toplum ve kültür üzerinden 12 bölümde görsel bir zenginlikle anlatmıştır. Yazara göre natürmort resimler kimi zaman "armağan ve dostlukla" ilişkilendirilmiş, kimi zaman "kadını" bir anlam yüklenmiş, kimi zaman "el zanaatı" olarak en alt sınıfta ele alınmış, kimi zaman "dramatik anıtsallık" ya da "zenginlik ve gösterişin" temsili olmuş, kimi zaman "havuç savaşlarına" dönmüş, kimi zaman da "ciddi şaka" ya da "mimesis" (taklit/aldatma) kavramlarına dönerek farklı anlamlar yüklenmiştir.

Natürmort resimdeki gerçeklik, 20. Yüzyıl'da gerçeği ile yer değiştirene kadar gerçekmiş gibi resmedilir. "Tuzak resimlerle" başlayan bu gelenek 20. Yüzyıl'da kırılma noktasına ulaşır, tüketim toplumuyla birlikte toplumsal eleştiri natürmort resimlere yansır. Bu noktadan sonra gerçek nesnelere de artık sanatın bir parçası olmuştur. Nesnelere kendisini kullanan ve tüketim kültürünü yansıtan, popüler kültür olarak da adlandırılan dönemde pop art ve natürmort resim iç içe geçer ve sanatçıların eleştirel ifade aracına dönüşür. Yazar bu geçişin temellerini aşırı zengin ve mutluluktan sürekli yozlaşma korkusu içinde yaşayan Hollanda kültürünün başlangıç noktasıyla ilişkilendirir. Avangart sanatçıların çok önceden fark ettiği tüketimden kaynaklı bu yozlaşmanın temelleri Avrupa'da atılmış, Amerika'da zirve noktasına ulaşmıştır. Günümüz sanatı içinde artık bu yeme-içme ve gündelik nesnelere reklam ve politik içerikli farklı medya ve mekânları kullanarak anlama ulaşan bir ifade aracına dönüşmüştür. Yazar kitabın diğer bölümlerinde farklı temalar üzerinden natürmort resmini tekrar baştan ele alarak okuyucuya farklı bakış açıları ile sunmaktadır. Mesela 7. bölümde natürmort resmini haz ve estetik algıyla ilişkilendirmiş, 8. bölümde yiyeceğin ötesine geçerek ruhsallık ve metaforik anlamların değişkenliğine değinmiştir. 9. bölümde resim ve fotoğraflardaki natürmort öğelerin erotik çağrışımları üzerinde durmuş; kültür ve dönemlerine göre anlamlarına odaklanmıştır. Onuncu bölümde antroposentrik bir yaklaşımla canlı ve cansız her şeyin insanın hizmetine sunulduğuna, hayvanların vahşice

avlanarak Flaman resminde meşrulaştırıldığına hatta zenginlik ve soylulukla ilişkilendirildiğine değinmiştir. Yazar günümüz sanatında ise bu vahşiliğin özellikle kesilen hayvanların eti, başı ya da tamamının bir tankta sergilenmesinin vahşeti, şok etmeyi, imkansızlığı ve yabancılaşmayı yansıttığını belirtir ve sanatçıların eleştirel bakış açılarını dile getirir. 11. bölümde 17. Yüzyıl'da Hollanda karanlık natürmort resimlerindeki ölümü hatırlatan "vanitas" resimlerinden ve "memento mori" (ölümü hatırla) kavramından bahseder. Son bölüm ise "Artık ve Kalıntılar"dır. Yazar Helenistik dönemde de günümüz sanatında da detaylarda kalan ama derin anlam ve ruhsallıkla ilişkilendirilen yönlerini akıcı anlatım ve metaforik çözümlenmelerle betimler. Bu olmuş bitmiş artık ve kalıntılar yeniden bir keşif ve yolculuktur.

Doç. Dr. Dikmen'in uzun uğraşlarla ortaya çıkardığı "Natürmort" adlı eser sadece güzel sanatlarda bir resim türü için sanatsal ve plastik değer olarak değil, resimlerin üretildiği döneme ışık tutan, toplumsal ve kültürel değişimleri görseller üzerinden analiz eden, diğer disiplinlere de faydalı olacak değerli bir eser niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle kitap, sanat, kuram, toplum ve kültür alanına zenginlik katarken, bilinmeyen ya da unutulmuş değerlerin gün yüzüne çıkarılmasına da katkı sağlamaktadır. Yani bu kitap sayesinde, gündelik nesnelere; yiyecek-içecek, kap-kacağın sadece ihtiyaçları karşılayan materyaller olmadığını, onlara yüklenen metaforik anlamlarla kültür ve toplumların iletişim biçimlerini de keşfetmek mümkün olmaktadır.

Özetle, Doç. Dr. Benal Dikmen'in "Natürmort; Yaşamsal Gündelik Nesnelere Sanat Bağlamında Metaforları" adlı çalışma kültür ve sanat alanındaki araştırmacılar için önemli bir kaynak konumundadır. Görsel analizler, metaforlar ve yeniden yorumlarla natürmort resminin dünü ve bugünü gözler önüne serilmiştir. Kitabın yazarı, sanatçı ve akademisyen Doç. Dr. Benal Dikmen'i kutluyor, yeni araştırma ve kitaplarını heyecanla bekliyoruz...